

ד. אעפ"י שטומאה למפרע טומאת ספק היא ולא ודאי (כמבואר בגמרא ה: ו. ועוד), יש אומרים שאין חילוק אם ראתה דם או נגעה בטהרות כשהיא ברשות היחיד או ברשות הרבים (עתוס' ורשב"א עפ"י הירושלמי). ויש אומרים שטהרות שנגעה בהן ברשות הרבים טהורות (עפ"י רמב"ן כאן ולהלן ה: מאירי ור"ן, וכן יש מדייקים בדעת רש"י בד"ה טמאה, וערשב"א; משיב דבר ח"ד עו, עמ' 106).
 ה. אמרו בירושלמי שאין טומאת 'מעט לעת' אלא בודאי טומאה ולא בספק, כגון ספק מראה דם או טומטום שראה דם (וכ"ה במל"מ מטמאי משכב ומושב ג, ד). יש מי שכתב בדעת הרמב"ם שהשמיט דין זה שלהלכה אין חילוק בדבר (עפ"י מראה הפנים. וע"ע זכר יצחק נו בבאור השמטת הרמב"ם. [וע"ע בפירוש חסדי דוד לתוספתא (א) אודות הכרעה בשתי לשונות בגמרא לחומרא כיון שתחילת גזירה זו מחמת הספק, לכך החמירו אף בספק]).

ו. המוצאת כתם; מבואר בתוס' (ג. ד"ה ושרצים) שאפילו לשמאי שמעמידים האשה על חזקתה ותולים שראתה מאוחר – טמאה למפרע, כיון שיש כתמים יבשים שמוכה שהיו משכבר, לא חילקו בכתמים [ומובן שלכך לא אמרו בגמרא נפקותא בין הטעמים בכתם, שאין שייך שם העמדת כתלי בית הרחם והרגשה – משמע שגם לפי הטעם הראשון כתם טמא למפרע], ואף לחולין (להתוס' ג סע"א). וי"א דוקא לקדשים (ערמב"ם משכב ומושב ג, ט).

אף על פי שאמרו חכמים מטמאה מעט לעת – אינה מונה ימי נדה אלא משעה שראתה.

דין אשה שיש לה וסת – להלן ד.

דפים ב – ג

- ב. א. מקוה שנמדד ונמצא חסר, מה דין הטהרות שנעשו על גביו למפרע?
- ב. היה מפריש תרומה והולך מחבית יין, ואחר כך נמצא חומץ – מה דינו?
- ג. חזקה דמעיקרא שיש בה שתי ריעותות (תרת' לריעותא), מה דינה?

א. מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד – טמאות (ודאי) עד לזמן שידוע שהיה שלם, שהואיל ויש כאן 'תרת' לריעותא' (א. חזקת טמא לטובל. ב. הרי חסר לפניך) הרי זה כודאי טמאה. רבי שמעון אומר: ברשות הרבים טהורות וברשות היחיד תולין, כדין ספק טמאה.
 [רבי טרפון היה מטהר בתחילה הטהרות משום חזקת המקוה, ולבסוף חזר והודה לרבי עקיבא (עפ"י קדושין טו).]

א. הלכה שכל טהרות שנעשו על גביו טמאות (רמב"ם מקואות י, ו; רשב"א). והריטב"א פסק שאינו אלא ספק – כרבי שמעון, שכן נשאו ונתנו האמוראים (בב"ב צו) במשנת חבית שהעמידוה בגמרא בשיטת ר"ש.

יש מי שכתב בדעת הרמב"ם שברשות היחיד טמא ודאי וברשות הרבים אינו אלא ספק [מפני שבעצם הדבר דינו כספק, רק ברה"י הלכה היא שכל ספק טמאה כודאי, וברה"ר כיון דאקבע איסורא אין מטהרים אלא נשאר בספק] (עפ"י שב שמעתא ג, ב. ובכתבי קה"י החדשים (ג) פקפק בדבר, שאם האדם ספק, לכאורה צריך להיות הטהרות הנוגעות בו ברה"ר יהיו טהורות וברה"י טמאות).
 ב. בטומאה שעיקרה מדברי סופרים, כגון שאכל אוכלין טמאים וטבל במקוה זה – אין לטמא למפרע (רמב"ם). ואם היה אב הטומאה מדברי סופרים – טמא (ראב"ד).

ב. היה בודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך, ואח"כ נמצא חומץ; מבואר בגמרא שתלוי הדבר במחלוקת חכמים ורבי שמעון האם ההפרשות שנעשו בטווח הספק [לאחר שלשה ימים מאז שודאי היה יין. או לדעה אחרת, שלשה ימים קודם שנמצא חומץ גמור. עפ"י ב"ב צו] נידונות כמסופקות או כאילו לא עשה כלום, משום 'תרת' לריעותא' (העמד טבל על חזקתו, והרי החמיץ לפניך).

א. לפרש"י, דין זה אמור רק לרבי (בב"ב צו) שהחומץ והיין שני מינים הם, אבל לחכמים אפילו הפריש חומץ על היין תרומתו תרומה (וע' גם ברשב"ם ב"ב צו. תוס' יבמות פט. עפ"י התוספתא). ואילו התוס' ורשב"א ועוד ראשונים כתבו שאף חכמים מודים כשבדעתו להפריש מן היין ונמצא חומץ שאינה תרומה.

ב. הרמב"ם (תרומות ה, כד) פסק בחבית כרבי שמעון [והריטב"א פסק כר"ש אף במקוה, שכן האמוראים נשאו ונתנו אליביה, כנ"ל]. והרשב"א נקט שהלכה כחכמים.

ג. דבר שיצא מחזקתו ויש ספק אימתי יצא – מעמידים אותו על חזקתו הראשונה (כן מבואר בתוס' בסוגיין ועוד. וע' שעה"מ אישות ב, יד שיש סוברים שהדבר ספק). ואולם אם יש חזקה המנגדת לאותה חזקה, הרי כאן 'תרת' לריעותא' (הריעותא שבמצב הנוכחי, בנוסף לחזקה המנגדת); כאמור, לדברי חכמים וכן היא סתם משנה במקוואות, חזקה זו כאילו אינה אלא אדרבה דנים בתורת ודאי כפי החזקה המנגדת, ואין דנים בה דין 'ספק טומאה' וכדומה. ולדברי רבי שמעון הדבר נידון כספק, ולדבריו בספק טומאה ברשות הרבים – טהור.

א. מבואר מדברי התוס' (בד"ה התם. וכ"כ מהר"ם מינץ בשו"ת צה, ב) שדוקא בכגון מקוה הרגיל להתחסר מעט מעט, אבל דבר המשתנה בבת אחת, אין לומר שנשתנה מעיקרא אלא אומרים עתה הוא שנשתנה, ולכך מחליט הכהן את הנגע על פי ראייתו המוקדמת והריהו טמא ודאי, אעפ"י שאחר זמן רואים אותו שנתכהה.

יש שכתבו שאין הדבר מוסכם, ולדעת התוס' במקום אחר אפילו דבר שמשתנה כאחת אומרים בו 'תרת' לריעותא' (וע' חו"א אה"ע פ; באר יצחק יו"ד ד בהגהה. וע"ע חכם צבי ג; תרומת הכרי – פתח השער ד"ה בתנחומא). ואף לדעה ראשונה, אם החזקה עשויה להשתנות הרי זה כדבר המשתנה לאט לאט שאומרים בו דין 'תרת' לריעותא' (עפ"י בית אפרים אה"ע קיא; פמ"ג יו"ד א, ו – בדעת הט"ז).

ב. כאמור, נחלקו הראשונים האם הלכה כחכמים או כרבי שמעון. והרמב"ם פסק גבי מקוה שנמדד לטמא בודאי ולגבי חבית – ספק (ע' בבאור דבריו במשנה למלך מקוואות י, ז; שער המלך תרומות ה, כד; מרכבת המשנה שם ושם; אחיעזר ח"ב; כתבי קה"י החדשים ג).

ג. כתבו אחרונים להוכיח מדברי ראשונים שדין זה מדאורייתא (עפ"י תבואות שור ב, לב). ויש מי שכתב שהוא מדרבנן (שו"ת הב"ח א).

ד. נראה שאין אמור דין 'תרת' לריעותא' אלא בכגון מקוה שאין בו נפקותא מלבד לענין טהרה ועל זה יש חזקה המנגדת, אבל כל שיש נפקותא אחרת שאין כנגדה חזקה המתנגדת, אין אומרים בו 'תרת' לריעותא' (עפ"י זכר יצחק יט ד"ה כ"ז).

ה. יש מי שכתב שחזקת מרא-קמא העומדת מול חזקה דמעיקרא שהורעה, הרי זה כ'תרת' לריעותא' הלכך לחכמים הולכים אחר חזקת מרא-קמא [וכן דעת התוס'], ולר"ש ספק [וכן דעת הרמב"ם להלכה] (עפ"י שב שמעתא ד, יב).

דף ג

ג. ספק טומאה ברשות היחיד, האם דינו לטמא כודאי או כספק?

מבואר בסוגיא שלדעת חכמים כל ספק טומאה הריהי כודאי, כשם שסוטה ספק היא ועשאוה כודאי (שאסורה לבעלה עד שתשתה). וטומאה הוקשה לסוטה שנאמר והיא נטמאה. רש"י. ולרבי שמעון – הרי זה ספק, ששונה סוטה שיש בספקה רגלים לדבר, שקינא לה ונסתרה.

א. כן פרשו רש"י ותוס' כאן. ובתורא"ש הביא שיש מפרשים שאף ר"ש מודה שספק טומאה ברשות יחיד טמא ודאי, ורק בסוף טומאה אמר רבי שמעון לתלות, שאין ללמוד זאת מסוטה [ואין לומר קל וחומר, אם בתחילת טומאה שורפים כל שכן בסופה – שאין ללמוד ק"ו מהלכה]. והרמב"ן כתב: שמה לר"ש כל שקדמה בדיקה לספק אין מטמאים אלא ברגלים לדבר כסוטה [ומקוה נחשב כבדוק, כי בשעת הטבילה אנו תופסים בהחלט שהוא שלם. וכן סוטה, אעפ"י שאינה בדוקה לאחר שנסתרה, אך כיון שאומרת ברי שלא נטמאה, מן הדין היה לנו להאמינה ורק משום 'רגלים לדבר' נאסרה. עפ"י רשב"א, וכפי שהסביר בכתבי קה"י החדשים ד], אבל בספקות דעלמא כגון ספק מגע או ספק אם היתה שם טומאה – ספקו טמא ודאי.

ב. נראה שהואיל וספק טומאה ברה"י טמא ודאי, לוקים עליו משום איסור טומאה בכהן או לענין טומאת מקדש וקדשיו (עפ"י מנחת חינוך רסג, לד ע"ש. ועתוס' שבועות יט סע"א). ויש חולקים וסוברים שאעפ"י שהוא ודאי טמא, אין כאן שם טומאה המסוימת כגון טומאת מת וכו' הלכך אין כהן מוזהר עליו (ערמב"ם שגגות יא, ווא"ש שם; אחיעזר א בשם הגר"ס; שערי ישר א, יב; זכר יצחק סו"י סד).

דפים ג – ד

ד. א. קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו ואח"כ נמצא שרץ מת בזוית אחרת, מה דין הטהרות? ב. המדלה מים בדלי כמה פעמים בזה אחר זה, ונמצא שרץ באחד מהן האם המים שבפעמים הראשונות טמאים?

א. קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית אחת, ולאחר שהוציאו נמצא שרץ מת בזוית אחרת; ספק אם היה השרץ בקופה בשעה שהטהרות היו בכלי ונטמאו (שהשרץ מטמא הכלי והכלי מטמא המאכל), ספק לא היה שם; בברייתא מבואר ששמאי והלל שניהם מודים לטמא, ואילו חזקיה ורבי יוחנן נחלקו אם טמאות או טהורות. ופרשו בגמרא בארבעה אופנים ליישב שלא יסתרו הדברים; –

א) בקופה שיש לה שולים (= תחתית) הכל מודים לטמא, שכשמוציא הטהרות דרך פיה אינו שם לב לראות אם יש בה שרץ אם לאו. ומחלוקת האמוראים אמורה רק בקופה שאין לה שולים ויש לה אוגנים (= שפה כלפי פנים הכלי); האם חוששים שהיה שם שרץ וכשריקן הפירות נחסם השרץ באגני הכלי, או שמא כיון שמהפך הכלי לרוקנו וגם מקפיד להוציא הפירות כולם, אילו היה שם שרץ באותה שעה היה יוצא או נראה [משא"כ בכגון זה במים, הואיל ודי בהטיה מועטת כדי לשפכם וגם אינו מקפיד לרוקנם עד תומם ולהשגיח עליהם, יתכן שגם לחזקיה יש לטמא].

רש"י פרש כגון חבית שאין לה שולים ומשתמשים בה בשכיבה. והתוס' כתבו שבדוקא אמרו קופה שהיא מרובעת אבל בכלי עגול מודה רבי יוחנן לטהר, שהשרץ והכלי נופלים למקום אחד, ואם היה שם שרץ היה רואהו.

ב) בקופה שאינה בדוקה מתחילה הכל מודים לטמא, ומחלוקת האמוראים היא בקופה בדוקה; האם יש לחוש שמא עם סילוק ידו לבדוק – נפל לתוכה השרץ, אם לאו.

ג) בקופה שאינה מכוסה דברי הכל טמא. והמחלוקת אמורה בקופה שתשמישה על ידי כיסוי; האם יש לחוש שמא כשגילה להשתמש בה בעוד הטהרות בתוכה, נפל השרץ, אם לאו.

ד) בקופה במקומה דברי הכל טמא, והמחלוקת אמורה כשטלטלה לזוית אחרת בבית ושם נמצא השרץ; האם מחזיקים טומאה ממקום למקום לטמא מספק, אם לאו.

א. לדעת הרמב"ן והר"ן, רבי יוחנן מטמא ודאי [מלבד באופן של החזקה ממקום למקום שאינו מטמא אלא לתלות, כמבואר בגמרא. ויתכן שאף בבדוקה או מכוסה לא אמר הרמב"ן לשרוף, וכמו שהכריח הרשב"א]. ולדעת הרשב"א והריטב"א (וכן סתם בליקוטי הלכות), לא אמר רבי יוחנן אלא לתלות התרומה ולא לשרפה, ואפילו בקופה שאינה בדוקה.

ב. התוס' (ב. ד"ה מעת) פרשו שכל האמור כאן מדבר בקדשים, אבל לחולין הכל טהור, ואפילו ברשות היחיד מטהר חזקיה (תד"ה כי פליגי) – שמעמידים הטהרות על חזקתן כיון שהקופה בדוקה או מכוסה וכו'.

ומבואר בתוס' שלפי חזקיה, מי שראה אדם חי ולערב נגע בו ולבוקר מצאו מת אפילו ברשות היחיד טהור כי מעמידים אותו על חזקת חי. ואולם בתורא"ש מבואר שברשות היחיד טמא, ודוקא בקופה טיהר חזקיה בצירוף הסברא שאילו היה שם שרץ היה רואהו.

ג. להלכה כתב הרמב"ם (שאר אבות הטומאות יז, ב) שבכל האופנים טמא מספק, אפילו קופה בדוקה ומכוסה ואפילו ממקום למקום, כרבי יוחנן. (וכתב בספר לקוטי הלכות שלפי לשון אחרונה אפילו חזקיה מודה שבאותו מקום טמא, גם במכוסה ובדוקה). ואולם ברמב"ן ובר"ן מבואר שלפי לשון אחרונה אין לטמא בבדוקה, שיש להעמיד הטהרות על חזקתן.

ב. המדלה מים כמה פעמים בזה אחר זה בדלי, ונמצא באחת הפעמים שרץ מת – הוא טמא וכולם טהורים. ואמר ריש לקיש משום רבי ינאי: לא שנו אלא כשאין לדלי אוגנים אבל יש לו אוגנים כולם טמאים, שמא היה השרץ מקודם ונתעכב באוגנים.

לפרוש התוס' (ב.), מדובר במים שנעשים על טהרת הקודש כגון לצורך מנחות או להדחת בשר קדשים, אבל חולין טהורים.

דף ד

ה. מה דין ספק טומאה לענין ההלכות דלהלן? –

א. האם הולכים בו אחר המצב שבשעת המציאה, להקל ולהחמיר?

ב. האם מחזיקים טומאה ממקום למקום?

ג. מה דינו בדבר שאין בו דעת לישאל? מה דינו בטומאה דרבנן?

ד. מה דינו במאכל שנמצא שלא במקום שהונח, באופן שאם נפל מעצמו ודאי נגע בטומאה, האם תולים להקל שמא אדם טהור נכנס ונטלו?